

**NUME REALE ȘI NUME IMAGINARE DIN
BASMUL ROMÂNESC.
CONSIDERAȚII ASUPRA NUMELOR
PROVENITE DIN
SFERA APELATIVEI VEGETALE**

**REAL AND IMAGINARY NAMES IN
ROMANIAN FAIRY TALE.
ON NAMES ORIGINATING FROM PLANT
APPELLATION¹**

Cristina-Ileana ILEA (ROGOJINĂ)

Universitatea Ovidius din Constanța/ "Ovidius" University of
Constanța

e-mail: christinailea@yahoo.ro

Abstract:

The paper „Real and Imaginary names in the Romanian fantastic fairy tales. On names originating from plant appellation” proposes the exploration of the anthroponymy of the genre: on the one hand, from the perspective of the onomastic elements that belong to the extralinguistic reality, and on the other hand, from the perspective of the innovations proposed by popular creators regarding the denomination. As we know, literary name research is a complex undertaking in which the reasoning for the creator’s choice of names must be considered. Therefore, we must explore, examine, and treat the "real" names in fairy tales with the same care as the "imaginary" names, which are generally more enticing and attractive to both the reader/listener and the critic.

In this paper, the "real" names are considered from a linguistic perspective, taking also into account their use in the

¹ [Creative Commons Attribution License CC BY-NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

IN MEMORIAM: *Mircea BRAGA* - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

textual source, while the types of "imaginary" name categories contained in the fairy-tale are illustrated in terms of denominator creativity. Our inquiry also discusses the names based on the plant appellation, attempting to show their significance in the fairy-tale structure.

Keywords: character names; folklore; folktale; proper names; anthroponomy.

Introducere

Cercetarea numelor din basmul românesc este un demers complex, care întotdeauna trebuie să aibă în vedere motivațiile din spatele numelui, intențiile artistice ale *denominatorilor* (creatorilor populari care atribuie nume personajelor), modalitatea de formare a numelor proprii literare subordonate specificului literar. Prin urmare, utilizarea *numelor reale* (care aparțin sistemului onomastic general românesc) sau a celor *imaginare* tinde să demonstreze, într-o oarecare măsură, existența unui specific al numelor personajelor de basm.

În basmul românesc nu există însă o demarcație clară între „real” și „imaginar”, adică între ceea ce noi considerăm *nume reale* și *nume imaginare*. Trebuie, în acest sens, să precizăm că, în analizele efectuate am considerat *numele reale* drept numele care aparțin inventarului onomastic românesc (autohtone și împrumutate, adaptate după caz) și *numele imaginare* (*create*) drept numele *fabricate* de către creatorii populari pentru a-și denumi personajele implicate în narațiunea basmului. Totodată, există structuri denominative care înglobează în configurația lor atât un nume real, cât și un nume imaginar. Prin urmare, subiectul nu trebuie tratat doar din perspectiva unei dihotomii, căci, așa cum materialul analizat ne arată, poate fi vorba și de o relație de incluziune.

IN MEMORIAM: *Mircea BRAGA* - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

Ambele tipuri de nume devin, prin utilizarea lor în basm, nume de personaje, nume literare, astfel că, în ceea ce privește scopul lor, ambele categorii onomastice sunt identice, întrucât ele îndeplinesc funcția de identificare, o funcție primară a numelor proprii în general.

Se remarcă faptul că în basmul românesc, numele reale unice denumesc personaje secundare, fără prea mare importanță în economia traseului inițiativ al eroului. Când numele proprii reale denumesc personaje principale, ele sunt, aproape în exclusivitate, însoțite de supranume (*Ionică Făt-Frumos*, Crețu, 2010, Mihalcea, 2003, *Petrea Făt-Frumos*, Marian, 2010 etc.).

Nume reale

Analizând numele de personaje extrase dintr-o serie de basme fantastice românești, am remarcat faptul că doar 89 dintre acestea (dintr-un total de 1300 colectate) sunt nume unice provenite din inventarul onomastic general, reprezentând un procent de 6.31. Dintre acestea, 59 de nume sunt masculine, 38 de origine religioasă și 21 laice. Numele feminine sunt mai puține, 30 la număr, dintre care 16 sunt de origine religioasă și 14 nume laice (Ilea, 2022).

Numele care aparțin inventarului onomastic general apar izolat în narațiunea basmului și nu sunt purtătoare de expresivitate atunci când apar ca *nume unice* (cu excepția diminutivelor, care exprimă afectul). Ordonate alfabetic, numele masculine din basmul românesc se conturează astfel:

- a: *Alexandru* (Pop-Reteganul, 2010), *Alisandri* (Mihalcea, 2003), *Aron* (Oprîșan, 2005a);
- b: *Benone* (Nijloveanu, 1982);
- c: *Constantin* (Crețu, 2010);
- d: *Dan* (Stăncescu, 2010), *Darvin* (Oprîșan, 2006b), *Duna* (Marian, 1986);
- f: *Florea* (Stăncescu, 2010), *Florin* (Oprîșan, 2005d);

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

- g: *Gheorghe* (Stăncescu, 2010), *Gligore* (Oprișan, 2006b), *Grigore* (Oprișan, 2005d), *Grigoraș* (Vasiliu, 2010);
- i: *Iancu* (Oprișan, 2005d), *Ioje* (Oprișan, 2018), *Ianoș* (Oprișan, 2018), *Ioan* (Oprișan, 2005c), *Ion* (Mihalcea, 2003), *Irimia* (Stăncescu, 2010), *Isac* (Crețu, 2010), *Ivanciu* (Crețu, 2010);
- m: *Marin* (Crețu, 2010);
- n: *Nică* (Papadima, 2001), *Nicodin* (Nijloveanu, 1982), *Nicolai* (Marian, 1986), *Niculcea* (Pamfile, 2010);
- o: *Oprea* (Oprișan, 2005a), *Osman* (Mihalcea, 2003);
- p: *Pahon* (Pop-Reteganul, 2010), *Parsion* (Pop-Reteganul, 2010), *Pavel* (Crețu, 2010), *Petru* (Pop-Reteganul, 2010), *Petre* (Oprișan, 2005c), *Petrea* (Pamfile, 2010);
- r: *Radu* (Crețu, 2010), *Răducu* (Crețu, 2010);
- s: *Simon* (Sandu-Timoc, 1988), *Sorin* (Fundescu, 2010), *Sucium* (Crețu, 2010);
- ș: *Șerbănică* (Crețu, 2010);
- t: *Toader* (Pop-Reteganul, 2010), *Toma* (Crețu, 2010), *Trifon* (Pop-Reteganul, 2010);
- v: *Vasile* (Crețu, 2010);
- z: *Zaharia* (Bilțiu, 1994).

Numele extrase din materialul cercetat sunt fie religioase, fie laice. Numele religioase numără forme onomastice precum: *Alexandru*, *Grigore*, *Ignat*, *Irimia*, *Isac*, *Istian* (< Ștefan), *Larion* (< Ilarion), *Nicolae*, *Nicodin*, *Nistor*, *Pavel*, *Petru*, *Trifon*, *Toma*, *Vasile*, *Zaharia*, iar numele laice pot fi exemplificate cu forme onomastice ca: *Barbu*, *Benone*, *Darvin*, *Iancu*, *Ivanciu*, *Neamțu*, *Osman*, *Parsion*, *Pascal*, *Radu*, *Sucium*, *Șerban*.

Remarcăm că prenumele tradiționale (atât religioase, cât și laice) care desemnează personajele prezente în repertoriul onomastic al basmului apar în mai multe variante.

Cele mai numeroase sunt variantele hipocoristice (diminutive) ale numelor religioase sau laice: *Gheorghe* –

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

cu varianta hipocoristică: *Gheorghică*; *Grigore* – cu varianta hipocoristică *Grigoraș*; *Ilie* – cu varianta hipocoristică: *Iliuță*; *Ion* – cu variante hipocoristice: *Ionel*, *Ionică*, *Ionaș*; *Iov* – cu varianta hipocoristică: *Ioviță* (în corpusul colectat este atestată doar varianta hipocoristică); *Nicolae* – cu varianta hipocoristică: *Nică* (în corpusul colectat este atestată doar varianta hipocoristică); *Petru* – cu variante hipocoristice: *Petrică*, *Petrișor*; *Radu* – cu varianta hipocoristică: *Răducu*; *Șerban* – cu varianta hipocoristică: *Șerbănică* (în corpusul colectat este atestată doar varianta hipocoristică); *Toader* – cu variante hipocoristice: *Todirel*, *Toderaș*; *Vasile* – cu variantă hipocoristică: *Vasilică*.

În ceea ce privește numele reale de personaje feminine, acestea sunt mai puțin numeroase și se pot împărți în două categorii:

-nume religioase: *Ghina* (<Evghenia, Marian, 1986), *Ileana* (Pop-Reteganul, 2010), *Irodia* (Crețu, 2010), *Magdalena* (Marian, 1986), *Mandalina* (Pop-Reteganul, 2010), *Maria* (Oprișan, 2005d), *Nastasia* (<Anastasia, Crețu, 2010), *Niculina* (Nijloveanu, 1982);

-nume laice: *Berta* (Oprișan, 2006b), *Catrina* (Crețu, 2010), *Chiralina* (Papadima, 2001), *Cristiantina* (Mihalcea, 2003), *Despina* (Oprișan, 2005c), *Domnica* (Marian, 1986), *Floarea* (Crețu, 2010), *Florica* (Crețu, 2010), *Florița* (Mihalcea, 2003), *Luminița* (Sandu-Timoc, 1988), *Maranda* (Marian, 1986), *Smaranda* (Oprișan 2018), *Suleica* (Nijloveanu, 1982), *Voica* (Mihalcea, 2003).

Subliniem că prenumele tradiționale (atât cele religioase, cât și cele laice), care desemnează personajele prezente în repertoriul onomastic al basmului, apar în mai multe variante.

Întâlnim variante hipocoristice ale unui nume: *Ileana* – cu variantele hipocoristice: *Ilenuța*, *Lenuța*; *Chiralina* – cu varianta hipocoristică: *Lina*; *Maria* – cu variantele hipocoristice: *Marioara*, *Mărioara*, *Măriuca*, *Măriuța*; *Emilia*

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

– cu varianta hipocoristică: *Milica* (în corpusul colectat este atestată doar varianta hipocoristică); *Elisabeta* – cu varianta hipocoristică: *Săftica* (în corpusul colectat este atestată doar varianta hipocoristică);

Constatăm în urma investigației noastre că nu toate numele care pot denumi persoane reale sunt tradiționale, căci *Berta*, *Despina*, *Cristiantina* (o combinare a prenumelor *Cristina* și *Cristiana*) au ocurență unică în corpusul analizat, iar *Suleica* este atestat în două basme din colecții diferite (Nijloveanu 1982, Opreșan 2006). Motivația numelor este individuală și neexplicată în context.

O formă de individualizare suplimentară este reprezentată de alăturarea unui supranume la prenumele care face parte din inventarul onomastic general. Acest supranume este adăugat cu scopul de a sublinia atributele personajului: *Dumitru Făt-Frumos* (Sandu-Timoc, 1988), *Florea Gășitu* (Opreșan, 2005d), *Florea Înfloritul* (Mihalcea, 2003), *Florea Voinicul* (Mihalcea, 2003), *Iliuță Băiat* (Opreșan, 2006c), *Iliuță Mazilu* (Opreșan, 2009a), *Ion Buzdugan* (Fundescu, 2010), *Ion Românu* (Mihalcea, 2003), *Ion Smintitu* (Opreșan, 2005d), *Ion Tâlhariul* (Marian, 1986), *Ionel Făt-Frumos* (Opreșan, 2005c), *Ionică Fără Frică* (Opreșan, 2005d), *Ionică Viteazu* (Opreșan, 2006b), *Marcu Armănaș* (Papadima, 2001), *Oprea Tâlmaci* (Crețu, 2010), *Pătru 'oțu* (Sandu-Timoc, 1988), *Petre Gargară* (Nijloveanu, 1982), *Petre Voinicul* (Papadima, 2001), *Stan Bolovan* (Pop-Reteganul, 2010), *Stan Dogariu* (Nijloveanu, 1982), *Stan Ieneșu* (Sandu-Timoc, 1988), *Stan ficioru lu Gorgan* (Nijloveanu, 1982), *Toader Cenușeriu* (Marian, 1986) etc.

De asemenea, supranumele care însoțesc prenumele din inventarul onomastic general sunt extrem de diverse, calificative și ilustrează: descriere fizică (defecte și calități), descendența, naționalitatea, profesia, rangul sau statutul personajelor.

IN MEMORIAM: *Mircea BRAGA* - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

Personajele al cărui nume conțin supranumele *Viteaz* și *Voinic* sunt principale, eroi titulari ai basmului, aflați în drumul lor spre inițiere.

Baza apelativă a supranumelui *Viteaz* are mai multe sensuri actualizate în discursul epic. Avem, pe de-o parte, sensul adjectivului substantivat „care dă dovadă de curaj în luptă”, iar prin generalizare, o persoană îndrăzneată, dârză, cu mult curaj. Pe de altă parte, „viteaz” desemna și „stăpân de pământ, care primea din partea domnului sarcini militare” (Sala, 2010) în perioada Evului Mediu în Țara Românească și în Moldova.

Cel de-al doilea sens se păstrează în basmul românesc prin denominația eroilor întrucât, în *Ileana Simziana*, personajul *Istian Viteazul* (travestiul fetei de împărat) devine vasal al împăratului și primește titulatura de „viteaz” după îndeplinirea unor sarcini militare. Chiar și înainte de a porni în aventură, tatăl eroinei metamorfozate în bărbat la finalul basmului le spune fiicelor:

„– Ce să știți voi face, dragele mele! De când sunteți pe lumea asta albă, voi ați îmblat cu furca, cu acul, cu războiul: știți toarce, coase, țese. Numai un viteaz mă poate mântui, care să știe să răsucească buzduganul, să mânuiască sabia cu vârtute și să călărească ca un zmeu-paraleu” (Ispirescu, 1984: 14-15).

În contrast cu alte supranume care se adaugă numelor reale, *Voinic* apare atât antepus, cât și postpus prenumelor, păstrând forma articulată a bazei lexicale: *Voinicul Florea* (Marian, 2010) sau *Florea Voinicul* (Mihalcea, 2003). Spre deosebire de supranumele *Viteaz*, care are și sens militar, *Voinic* actualizează în narațiune, prin construcția personajului, sensurile: „bărbat (tânăr) care dă dovadă de vitejie în luptă; s.m. bărbat (tânăr) care înfruntă cu dârzenie și curaj pericolele și situațiile dificile” (Sala, 2010).

IN MEMORIAM: *Mircea BRAGA* - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

Varietatea mare de nume obișnuite demonstrează că *denominatorul* preferă să selecteze nume de persoane din universul rustic familiar. Este posibil ca aceste nume să desemneze persoane pe care acesta le cunoaște în viața reală, care sunt ascultători ai basmelor povestite. Introducerea numelor reale în narațiune pentru a desemna o serie de personaje reprezintă o tehnică de captare a atenției și de a face ascultătorii să empatizeze cu personajele.

Nume imagine

În raport cu planul onomastic, creativitatea *denominatorului* se constată prin selectarea numelor/supranumelor noi de personaje care au, de cele mai multe ori, o bază apelativă reperabilă, care poate fi analizată din punct de vedere lexico-semantic. De o extremă importanță este selectarea corectă a bazei lexicale pentru formarea noului nume, o sarcină deloc ușoară pentru *denominator*, care trebuie să își cunoască audiența. Personajul și rolul său/semnificația sa în text sunt cu atât mai bine receptate cu cât numele și, implicit, baza de la care provine, este cunoscută de către ascultătorii basmului.

Selecția elementelor onomastice în scopul formării de nume noi, imagine, se face din vocabularul fundamental, din serii de cuvinte care aparțin câmpurilor lexico-semantică uzuale, reflectând adesea universul rural. Numele sunt, așadar, simbolice, și constituie constelații de idei și au semnificații multiple.

În ceea ce privește numele imagine, considerăm că există, cel puțin în cazul basmului, două mari categorii: *nume tradiționale* și *nume creative*, ambele aparținând sferei imaginărilor. Observăm că, numele care aparțin ambelor categorii, se înscriu într-o rețea funcțională și dezvoltă relații care au o rânduială instituțional-socială, religioasă, mitologică, de rudenie sau care exprimă calități

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

fizice deosebite în raport cu celelalte personaje care populează tărâmul basmului.

Numele tradiționale sunt cele care denumesc personaje de tip eroic (*Făt-Frumos, Ileana Cosânzeana*), împărați (*Împăratul Roșu, Împăratul Verde*), figuri mitologice (Muma-Pădurii, Zânele, sfinți din panteonul popular, personificări ale zilelor, momentelor zilei etc.), figuri teratologice (*Ochilă, Sfarmă-Piatră, Strâmbă-Lemne*). Pornind de la aceste nume tradiționale, consacrate, cristalizate în timp de către comunitatea creatoare, anumiți povestitori au simțit nevoia de a se detașa de acest tipar și, fie au adăugat supranume numelor existente, fie au redenumit cu totul personajele, adaptându-le, în unele situații, la contextul istoric, social și economic.

Din punctul nostru de vedere, printre cele mai interesante nume imaginare de personaje din basmul românesc, sunt cele care provin din baze lexicale care aparțin câmpuri lexico-semantice care denumesc elemente vegetale, entopice, ale faunei, părți ale corpului, maladii, ocupaționale și culori.

În această lucrare ne vom ocupa de numele de personaje care provin din sfera apelativelor vegetale, încercând, pe de-o parte, să ilustrăm creativitatea denominatorului, iar pe de altă parte, semnificația lor în planul basmului.

a. Nume de personaje masculine care provin de la apelative câmpul lexico-semantic vegetal

Personajele care poartă nume provenite din câmpul lexico-semantic al plantelor sunt, pe de-o parte, unice, apar în texte fără să dezvolte relații de natură nominală cu alte personaje, iar, pe de altă parte, se organizează în perechi onomastice pentru că au o motivare narativă.

În ceea ce privește cea din urmă categorie, fiecare serie onomastică ilustrează numele unor frați biologici, cu

IN MEMORIAM: *Mircea BRAGA* - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

nașteri miraculoase, ori ale unor frați de sânge: *Afin – Dafin* (Fundescu, 2010); *Busuioc – Musuioc – Siminoc* (Stăncescu, 2010); *Busuioc Verde – Busuioc Roșu* (Nijloveanu, 1982); *Măr – Păr* (Pop-Reteganul, 2010); *Trandafir – Busuioc* (Crețu, 2010). Toate aceste nume creează simetrii datorită apelativelor care stau la baza lor și, totodată, datorită statutului personajelor.

Ca frecvență, apelativul care stă la baza numelui personajului *Busuioc*, este ales de către denominatori mai des față de orice alte nume de plante. Motivul preferinței este dat de către statutul plantei de busuioc în mitologie și în medicina populară.

Încă din cele mai vechi timpuri, busuiocul a fost folosit în medicina populară pentru a trata diferite afecțiuni și simptome, căci are proprietăți antipiretice, diuretice și antispasmodice (Căprioară, 2015), în timp ce, în cultul creștin, busuiocul este întrebuințat și în zilele noastre de către preot în slujbe și în sfințiri (nuntă, botez, sfințirea casei, a holdelor și a drumurilor). Ca plantă magică, acesta a fost utilizat în rituri de dragoste, pentru că în tradiția populară se crede că fetele care pun busuioc sub pernă în noaptea de Sfântul Andrei își vor visa ursitul. De asemenea, aceeași plantă este nelipsită din riturile de naștere, obiceiurile prenuptiale și cele nuptiale. Fiind atât de important pentru români, înțelegem de ce creatorii populari au denumit personaje din basm cu nume care provin de la apelativul „busuioc”.

Siminocul este tot o plantă utilizată în medicina populară pentru tratarea afecțiunilor digestive. Alegerea numelui *Siminoc* pentru constituirea perechii cu *Busuioc* se face în basm în virtutea unor asemănări între numele celor două plante. Distingem faptul că în cazul numelui *Musuioc*, baza apelativă nu este atestată în lexic; ca atare, numele personajului reprezintă o creație onomastică

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

realizată după modelul *Busuioc*, care să satisfacă relația de simetrie și, de ce nu, să confere muzicalitate textului.

În inventarul onomastic al basmului românesc alcătuit regăsim o pereche de gen alcătuită pe baza apelativului „ambrozie”: *Ambrozie fecior de împărat* (Crețu, 2010) și *Ambrohie fată frumoasă* (Bilțiu, 1994). Pe lângă faptul că ambrozia reprezintă în mitologia greacă hrana zeilor (ce ar putea indica un împrumut livresc al numelor de personaje, pentru că *Ambrozie* apare în onomastica creștină), ambrozia desemnează și o plantă aromatică din familia compozeelor. Nu putem spune cu exactitate care este originea numelui din basm, însă observăm faptul că în alcătuirea numelui feminin după tiparul numelui masculin regăsim o modificare la nivel fonetic.

Etimologia numelui *Calofir, împăratul florilor* (Crețu, 2010) din basmul omonim, are la bază apelativul calomfir, „plantă erbacee, aromatică”, numită regional și „busuiocul fetelor” or „busuiocul sfințelor”.

Eroul *Voinic-Verde-Busuioc* își primește numele datorită originii sale (copil din flori), el este născut într-o împărăție de busuioc, un paradis verde și poartă însemnele voiniciei:

„Când la trei zile, copila face copilul în vas; cercurile vasului atunci au crăpat și când s-a trezit ea, era într-o pădure cu *busuioc*, cu iarbă *verde* de jur împrejur și pomii înfloriți, tocmai în preajma caselor Sfintei Duminici. Sfânta Duminică s-a prins de bucurie să-i fie nănașă, căci a văzut c-are să fie *voinic* băietanul, și altfel nu putea să-i puie numele decât *Voinic-Verde-Busuioc*” (Chivu, 1988).

E interesant ca în compunerea numelui întră cuvântul „busuioc”, desemnând o plantă, care sugerează

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

suplimentar faptul că personajul are statutul unui copil din flori.

Am subliniat în text termenii *busuioc*, *verde* și *voinic* – în această ordine, tocmai pentru a ilustra modalitatea de obținere a structurii onomastice. Personajul principal *Voinic-Verde-Busuioc* poartă un nume care reflectă originea sa, iar elementele constitutive sunt așezate în ordine inversă în raport cu plasarea lor în fragmentul descriptiv. În aceeași situație se regăsește și personajul *Din Busuioc*, al cărui nume dezvăluie plastic puterea sa supranaturală, aceea de a face să răsară busuioc oriunde calcă: „Bătrânul dac-a auzit, i-a spus: - Foarte bine și foarte lesne găsești acest drum, pentru motivul că ***Din Busuioc* pă unde calcă, răsare busuioc. D-*aia* i-a zis că e *Din Busuioc*, deci d-*aia* i s-a pus numele ăsta**” (Oprișan, 2005c: 217, s.n. C.I.R).

Provenite din apelative sunt și următoarele nume de personaje:

- unice: *Firicel* (Mihalcea, 2003), *Flocoșăl* (Oprișan, 2005c), *Florea* (Stăncescu 2010), *Florian* (Pop-Reteganul, 2010), *Tufan* (Nijloveanu, 1982) și *Vișin* (Fundescu, 2010);

-compuse: *Craivisin* (Chivu 1988), *Fata-meiului* (Mihalcea, 2003), *Fata-grâului* (Mihalcea, 2003), *Frunză-Verde* (Oprișan, 2005b);

-cu structură mixtă (prenume + supranume): *Florea Găsitu* (Oprișan, 2005d), *Florea Înfloritul* (Mihalcea, 2003), *Florea Voinicul* (Mihalcea, 2003), *Florea al Câmpilor* (Mihalcea, 2003).

Flocoșăl este numele unei ciuperci comestibile (<flocoșel „ciupercă comestibilă”, Sala, 2010) și cel al eroului principal din basmul cu același nume, capabil de metamorfoză în urs. *Tufan* și *Vișin* sunt nume de personaje obținute prin conversiune de la bazele lexicale „tufan” și „vișin”, care desemnează arbori.

Numele personajului *Florea* provenit de la „floare” sau de la sărbătoarea Floriilor (Floralia) este însoțit, în alte

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

narațiuni, de supranume: *Florea Gășitu*, *Florea Înfloritul*, *Florea Voinicul*, *Florea al Câmpilor*.

Supranumele din structura lui *Florea al Câmpilor* are rol locativ, adică sugerează locul de origine al personajului sau unde poate fi găsit acesta. În cazul lui *Florea Gășitu*, supranumele indică faptul că acesta este un copil găsit și adoptat, a cărui origine reală rămâne necunoscută.

Supranumele *Înfloritul* și *Voinicul* din numele *Florea Înfloritul* și *Florea Voinicul* sunt calificative pentru că ele indică o trăsătură caracteristică personajului. Dacă supranumele *Voinicul* demonstrează o calitate fizică a personajului și indică chiar și un tip de specializare profesională/militară („oștean” sau „haiduc”), *Înfloritul* sugerează o potențare a simbolisticii vegetale a eroului întrucât cuvântul „înflorit” reprezintă participiul verbului „a înflori”, derivat la rândul său din substantivul comun „floare”.

Un statut aparte în basmul românesc îl are personajul desemnat prin numele *Pipăruș/Chipăruș*, personaj tradițional, în general, eroul basmului. Numele *Pipăruș/Chipăruș* apar uneori în epic însoțite de supranume, ceea ce le conferă un grad mai mare de expresivitate, după cum observăm în seria onomastică a variantelor acestui nume și a altor combinații:

-prenume + supranume (simplu/complex): *Chipăruș Bun Viteaz* (Oprîșan, 2006c), *Pipăruș Viteazul* (Crețu, 2010), *Pipăruș Puternic* (Nijloveanu, 1982), *Pipăruș Urechi de Capră* (Oprîșan, 2006c), *Pipăruș Voinic* (Bilțiu, 1994);

-prenume + prenume: *Kipăruș Petrea* (Mihalcea, 2003), *Pipăruș Petru* (Pop-Retegănuț, 2010);

În corpusul nostru, cel mai frecvent apare forma *Pipăruș* (cu varianta regională *Chipăruș*), care este interpretată ca un derivat diminutiv afectiv datorită informațiilor extrase din text despre personaj. În epicul folcloric, *Pipăruș* ia ființă pentru că mama lui înghite un

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

bob de piper. El este unicul fiu al unei femei sărace sau al fetei de împărat gonite de la curte pentru o sarcină anterioară miraculoasă, așa cum se petrece în basmul *Urmă Galbină și Pipăruș Petru* (Pop-Reteganul, 2010), în care personajul este cel de-al doilea copil născut:

„Mama lui Urmă Galbină rămase singură plângând prin după copilul ei și văzându-se fără mângâiere și fără ajutor.

Dimineața dă să măture prin casă, și mătură ea cât mătură, până i se năzărește că vede un fir de piper. Ea se pleacă și ridică piperul și-l pune pe masă, dar acela se durdulică jos; îl mai ia o dată, și-l pune în sân, dar el și de acolo sare jos; atunci s-a mâniat și l-a băgat în gură și huzdup! Piperul pe grumazi la vale. Din minutul acela ea a rămas îngreunată și nu peste multă vreme a născut un fecior frumos și voinic” (Pop-Reteganul, 2010: 233).

Pipărus Petru este botezat, la fel ca fratele său *Urmă Galbină*, de către *Dumnezeu și Sfântul Petru*, iar aceștia îi oferă supranumele *Viteazul* și „un paloș, o pușcă și cu o traistă în care erau trei suflete” (Pop-Reteganul, 2010: 233).

În alte basme, *Pipăruș* ia ființă la fel de miraculos și pleacă în căutarea fratelui mai mare ucis sau încătușat de zmei sau pornește în misiunea de a-și salva sora mai mică răpită de zmeu.

-*Ciperi Viteazu lumii* (Vasiliu, 2010), *Petrea Piperiul* (Chivu, 1988);

În variantele onomastice *Chiperi Viteazu lumii* și *Petrea Piperiul*, elementele *Chiper* și *Piperiul* nu sunt formele originale ale bazelor lexicale *chiper* și *piper*, ci reprezintă o formă de derivare regresivă de la *Chipăruș*, *Pipăruș*. De asemenea, în alcătuirea supranumelor se remarcă și gradarea: *Viteaz* -> *Viteazul Lumii*, care realizează suplimentar valoarea de superlativ.

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

Alte nume delexicale, *Mazăre-Vasilică* (Bilțiu, 1994), *Mazăre Vasilie* (Oprîșan, 2005c), *Măzărel împărat* (Crețu, 2010), *Măzărică* (Crețu, 2010), par să fie creații după modelul *Pipăruș Petru* dată fiind asemănarea fizică a obiectelor redade de apelative.

Personaje cu nume inedite în epicul popular regăsim în basmele *Spic dă argint* și *Spic dă aur* (Nijloveanu, 1982) și *Spic-de-Grâu* (Oprîșan, 2005c). Aceste personaje (*Spic dă argint* și *Spic dă aur*) au o ocurență limitată în corpusul nostru și sunt create, cel mai probabil, după modelul numelui *Spic-de-Grâu*.

Personajul *Spic-de-Grâu* pare să fie și el, la rândul lui, o creație după modelul lui *Pipăruș Petru*, pentru că se naște după consumarea de către împărăteasă a boabelor de grâu și pornește în căutarea surorilor mai mari răpite de către zmei:

„Fetele împăratului sunt răpite dă niște zmei. Și fetele astea nu poate să le-aducă nimeni decât un fecior care-l va face-mpărăteasa. Să se ducă mâine dimineață în grădină, și ce spic de grâu o fi mai înalt, în lanu de grâu, să-l frece-n palmă și să-l mănânce, că va porni gravidă și va naște un băiat viteaz căruia i se va da numele Spic-de-Grâu” (Oprîșan, 2005c).

Alte două personaje interesante sunt, de această dată, feminine, *Fata-meiului* și *Fata-grâului*, cu nume compuse alcătuite cu ajutorul cuvintelor „mei” și „grâu”. Despre aceste două cereale cunoaștem faptul că ele comportă semnificații mitologice importante în cultura română, fiind considerate cereale sacre încă din antichitate.

Se consemnează în scrierile antice cultivarea și utilizarea meiului, în special la triburile din Pont. După formarea poporului român, „meiul pare să fi fost la temelia hranei locuitorilor din țările române până adânc în vechime, când păpușoiul veni să înlocuiască această antică cereală”

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

(Xenopol 1925). Trebuie să reținem că din mei se obținea mălai și din acesta se găteau diferite produse, printre care și mămăliga. Tudor Pamfile discută despre mălaiul obținut din mei și despre mămăliga din mei, turtele de păsat și terciul din mei îndulcit, folosit în riturile funerare, pentru venerarea străbunilor și de zilele morților, ca ofrandă - zamă de mei (Pamfile, 1915).

Deși meiul era considerat că către daci, daco-romani și protoromâni o cereală magică, sub influență creștină, semnificația ei se încarcă cu o valoare negativă, intrând în sfera maleficului, fiind asimilată neghinei, „grâul dracului”.

Grâul și receptarea lui în mitologie prezintă particularități paralele cu cea a meiului. Se confirmă prin istoriografia antică cultura grâului la daci. Credințele și obiceiurile legate de grâu și folosirea lui sunt semnificative în cultura română, întrucât, cu ajutorul grâului, se putea stabili prognoze agricole pentru Anul Nou sau prognoze meteorologice pentru primăvară. Semănatul și seceratul grâului comportă tipare magico-mitice, căci se efectuau ziua pe soare (activitate patronată de Soare) și noaptea pe lună plină (activitate patronată de Sfânta Lună). Grâul se utiliza și în riturile de trecere precum botezul și în cele funerare și postfunerare de reamintire a moșilor și strămoșilor.

În basmele cercetate, *Fata-meiului* și *Fata-grâului* apar ca semidivinități adjuvante, dispuse să ajute eroul în călătoria sa inițiativă. Probabil că, în viziune populară, *Fata-meiului* și *Fata-grâului* sunt personaje paralele cu *Fata-pădurii*, reminiscențe ori prelungiri folclorizate ale *fetei sălbatice* din mitologia română, păstrând o parte din atributele acesteia (fecioară frumoasă, virginală, cu putere mitică, cu rol adjuvant în economia basmului).

Tot legate de mitologia agriculturii sunt și personajele *Manea Câmpului* (Vasilii, 2010) și *Neghiniță* (Crețu, 2010). Numele personajului *Manea Câmpului*

IN MEMORIAM: *Mircea BRAGA* - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

(Vasiliu, 2010) apare sub această formă (și nu se fixează în forma bazei lexicale „mana”) din cauza contaminării cu balada. *Manea Câmpului* este un flăcău pe care *Grigoraș fecior de împărat* îl ajută să obțină fecioara dorită, dar pe care îl face rob în schimbul ajutorului acordat.

b. Nume de personaje feminine care provin de la apelative câmpul lexico-semantic vegetal

Mai puțin numeroase ca numele de personaje masculine, cele mai multe nume feminine din această categoria provin sau conțin apelativul „floare” și sunt nume unice: *Floarea* (Crețu, 2010), *Florica* (Crețu, 2010), *Florița* (Mihalcea, 2003) sau nume compuse (simple/mixte): *Amărtâta cea de Floare* (Oprișan, 2006a), *Crăiasa Florilor* (Oprișan, 2006c), *Floarea Florilor* (Stăncescu, 2010), *Floarea Florilor din Coadili mărilor* (Nijloveanu, 1982), *Împărăteasa Florilor* (Oprișan, 2006b), *Mândra Florilor* (Oprișan, 2006b), *Rozina – doamna Florilor* (Oprișan, 2006a);

Alte nume pot fi considerate specializate (calificative) pentru că sunt alcătuite cu ajutorul unui apelativ, care desemnează specii de plante, roză, ruje, lușcă: *Roza Rozalina Frumoasa Frumușățelor*, *Rozina – doamna Florilor* (roză < „trandafir”, ambele în Oprișan, 2006a), *Ruje înflorită* (rujă < „trandafir, măceș”, în Bilțiu, 1994), *Lușcuța* (< lușcă „plantă erbacee din familia liliaceelor, cu frunze lineare, flori mari verzui pe dinafară și albe în interior” Sala, 2010, în volumul lui Bilțiu, 1994) sau fructe de plante: *Roada Bradului* (Oprișan, 2006).

Explicația numelui *Roada Bradului* este dată de către povestitor:

„-Ce-nseamnă *Roada Bradului*? Există un rod al bradului?

-Există, da. Un rod al bradului ar exista. Și acum, la ora actuală, pe primăvară, bradu are muguri dă brad...

IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

din care se face un sirop. Cel mai bun sirop e din muguri de brad. E un rod care dă din el” (Oprișan, 2006).

Asemănarea femeii cu florile se regăsește în colindele de pețit și în riturile nuptiale din folclorul românesc. În riturile nuptiale, când se călătorește către satul miresei, alaiul mirelui pretinde că este în căutarea primelor flori de primăvară. Florile sunt simboluri ale purității, iar din această cauză vestimentația tradițională a fetelor tinere virgine prezintă modele florale colorate.

În schimburile verbale dintre alaiul mirelui și familia fetei, nașul susține că se află în căutarea florilor de primăvară și, îndată ce alaiul pătrunde în casa gazdelor, acesta solicită celor din urmă să caute o floare în casă. Remarcăm asocierea fetei virgine cu floarea, și nu orice cu floare, ci cu o rujă:

„Fost-ai rujă de Rusalii
În grădina maicii tale.
Când ai înflorit mai tare
Mă-ta ți-o făcut vânzare” (Kligman, 1998: 76).

Concluzii

Numele personajelor, fie ele reale, fie imaginare, prezintă caractere distincte în raport cu onomastica generală (pentru că au alte motivații) și oglindesc specificul imaginarului folcloric pentru că ele sunt parte a complexului act de numire a personajelor, purtător al unor roluri importante în gândirea mitică și în mentalitatea omului din societatea tradițională, ale cărui prelungiri le regăsim și astăzi. Atribuirea de nume are la bază criteriile și resorturile ce țin de psihologia ascultătorilor, astfel că denominatorii, de cele mai multe ori, au în vedere valorile expresive ale actului denominativ și ale numelor personajelor. Prin urmare, la baza acestora pot sta figuri de sunet, de construcție și figuri

IN MEMORIAM: *Mircea BRAGA* - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE REALITATE ȘI FICȚIUNE

semantice, care indică prevalența gândirii arhaice și potențază expresivitatea numelor.

Așa cum am arătat mai sus, numele imagine au la bază figuri de construcție (repetiții – *Lina Rujalina*, simetrii – în perechi precum *Afin-Dafin* etc.) sau figuri semantice, dintre care, cele mai importante pentru numele analizate în acest demers, personificarea (*Manea Câmpului*), hiperbola (*Floarea Florilor*, *Roza Rozalina Frumoasa Frumușățelor* etc.), metafora (majoritatea numelor de personaje din basm sunt, la origine, construcții metaforice) și simbolul (vegetal, în cazul numelor care au la bază apelative din câmpul semantic al plantelor – *Busuioc*, *Dafin*, *Ruje-înflorită*, și solar – *Bob dă Aur*, *Spic dă Aur*). Dacă simbolul vegetal este unul arhaic, care demonstrează osmoza dintre om și natură și ilustrează arhetipul plantelor-leac, simbolul solar redă descendența personajului în raport cu cultul Soarelui.

Caracterul tradițional al atribuirii numelor reliefează, așadar, un sistem onomastic în acord cu cutumele societății populare, cristalizând o serie de nume cu largă circulație, astfel că, în spiritul tradiției, repertoriul onomastic literar al basmului se constituie, uneori, prin preluarea numelor religioase și laice din onomasticonul general (ceea ce noi am denumit *nume reale*), dar și a unor forme lexicale, populare încadrate în diferite câmpuri semantice (*nume imagine*).

Referințe:

Bilțiu, P. (1994). *Făt-Frumos cel înțelept: O sută de basme, povești, legende, snoave și povestiri din județul Maramureș* [*Prince Charming the Wise: One hundred Fairy tales, Stories, Legends, Anecdotes and Stories from Maramureș County*]. Baia Mare: Editura Gutinul.

Căprioară, C. (2015). *Contribuții la studiul limbajului medical popular românesc. Perspective lexico-semantice, etnolingvistice și*

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

stilistice [Contributions to the Study of Popular Romanian Medical Language. Lexico-semantic, Ethnolinguistic, and Stylistic Perspectives]. Cluj-Napoca: Editura Mega.

Chivu, I. (1988). *Basmul cu Soarele Și Luna: (din basmele timpului și spațiului) [The Fairy tale with the Sun and the Moon: (from the Fairy tales of Time and Space)]*. București: Editura Minerva.

Crețu, G. (2010). *Basme populare românești (Vol. I–II, Ser. colecția Mythos)*. [Romanian Folk tales]. București: Editura Saeculum.

Ilea, C.I. (2022). *Tradiție și creativitate în denomiția folclorică personală a basmului românesc [Tradition and Creativity in the Personal Folkloric Denomination of the Romanian Fairy tale]*. (teză, Universitatea Ovidius din Constanța). Constanța.

Ionescu, C. (1975). *Mică enciclopedie onomastică [Small Onomastic Encyclopedia]*. București: Editura enciclopedică română.

Ispirescu, P. (1984). *Legendele sau basmele românilor [Romanian Legends or Fairy tales]*. Timișoara: Editura Facla.

Kligman, G. (1998). *Nunta mortului: ritual, poetică și cultură populară în Transilvania [The Wedding of the Dead: Ritual, Poetics and Popular Culture in Transylvania]*. Iași: Editura Polirom.

Marian, S.Fl. (1986). *Basme Populare Românești [Romanian Folk tales]*. București: Editura Minerva.

Marian, S.Fl. (2010). *Basmele românilor (Vol. VI, Ser. Jurnalul National) [Romanian Fairy tales]*. București: Curtea Veche Publishing.

Mihalcea, G.C. (2003). *Fata de la izvoru' limpede: Antologie de folclor dobrogean: basme, povestiri și snoave Din Horia, județul Tulcea (Vol. II) [The Girl from the Clear Spring: Anthology of Dobrogean Folklore: Fairy tales, Stories and Anecdotes from Horia, Tulcea county]*. Constanța: Ex Ponto.

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

Mihalcea, G.C. (2004). *Voinic la trei castele: antologie de folclor dobrogean – basme, povestiri și snoave din Horia, județul Tulcea* (Vol. III) [*Voinic at three castles: Anthology of Dobrogean Folklore: Fairy tales, Stories and Anecdotes from Horia, Tulcea county*]. Constanța: Ex Ponto.

Nijloveanu, I. (1982). *Basme populare românești* [*Romanian Folk tales*]. București: Editura Minerva.

Oprișan, I. (2005). *Basme fantastice românești* (Vol. I–XII, Ser. Vestala) [*Fantastic Romanian Fairy tales*]. București: Saeculum I.O.

Pamfile, T. (1915). *Agricultura la români: Studiu etnografic cu un adaus despre măsurătoarea pământului și glosar* [*Agriculture among the Romanians: Ethnographic Study with an addition on land measurement and glossary*]. București: Academia Română.

Pamfile, T., Rădulescu-Codin, C. (2010). *Basmele românilor* (Vol. IX, Ser. Jurnalul National) [*Romanian Fairy tales*]. București: Curtea Veche Publishing.

Papadima, O. (2001). *Tinerete fără bătrânețe: Basme populare românești* [*Youth without Old Age: Romanian Folk tales*]. București: Editura Universal Dalsi.

Păun, O., Angelescu, S. (1989). *Basme, cântece bătrânești și doine* [*Fairy tales, Old songs and „doine”*]. București: Editura Minerva.

Popescu, N.D. (2010). *Basmele românilor* (Vol. V, Ser. Jurnalul National) [*Romanian Fairy tales*]. București: Curtea Veche Publishing.

Pop-Reteganul, I. (2010). *Basmele românilor* (Vol. III, Ser. Jurnalul National) [*Romanian Fairy tales*]. București: Curtea Veche Publishing.

**IN MEMORIAM: Mircea BRAGA - LITERATURA ȘI VIAȚA: ÎNTRE
REALITATE ȘI FICȚIUNE**

Sala, M. (Ed.). (2010). *Mic dicționar academic* (Vol. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, pp. 1493–1493) [*Small Academic Dictionary*]. București: Editura Univers Enciclopedic Gold.

Stăncescu, D. (2010). *Basmele românilor* (Vol. I, Ser. Jurnalul National) [*Romanian Fairy tales*]. București: Curtea Veche Publishing.

Timoc, C. S. (1988). *Povești populare românești* [*Romanian Folk tales*]. București: Editura Minerva.

Vasiliu, A.; Fundescu, I.C. (2010). *Basmele românilor* (Vol. IV, Ser. Jurnalul National) [*Romanian Fairy tales*]. București: Curtea Veche Publishing.

Xenopol, A.D. (1925). *Istoria romanilor din Dacia Traiana* (Vol. I) [*The History of the Romanians from Dacia Traiana*]. București: Editura Cartea Românească.

~~~~~
Cristina ILEA (ROGOJINĂ): PhD in Philology with a thesis on the Anthroponymy of the Romanian folktale She has a BA in Romanian and English Language and Literature followed by an MA in Romanian Studies (Faculty of Letters at Ovidius University of Constanța). She is an Assistent professor in the Department of Romanian Philology, Classical and Balcan Languages at the above named university. She is also a member of *Speculum*, a Research Center of the Imaginary (Alba Iulia) and Classical Studies Society (Bucharest) and is interested in folklore, language and naming.